

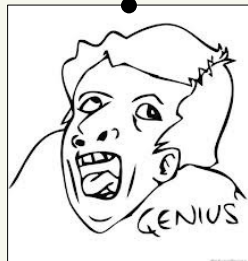
*Czy komputery mogą
być nieobliczalne ?*

— Czy komputery mogą być nieobliczalne? —

Czy ludzie mogą być **NIEOBLICZALNI?**

Z PEWNOŚCIĄ TAK!

▪ **nieobliczalny**
(w języku potocznym)

nieprzewidywalny

niepoczytalny

szalony

oryginalny

twórczy

Jakie obiekty matematyczne nazywa się NIEOBLICZALNYMI?

✓ LICZBY

liczby niewymierne, których rozwinięcia dziesiętne nie można obliczyć z dowolną zadaną dokładnością, za pomocą żadnego algorytmu.

✓ FUNKCJE

funkcje, których niektóre wartości nie mogą zostać wyznaczone za pomocą żadnego algorytmu.

✓ PROBLEMY

problemy, których nie można rozwiązać, we wszystkich przypadkach szczególnych, za pomocą żadnego algorytmu.

- Problem **nieobliczalny** = problem algorytmicznie nierozwiązywalny.

Algorytmy, komputery, OBLICZENIA...

ALGORYTM

opisuje systematycznie, krok po kroku, metodę rozwiązywania pewnego problemu.

KOMPUTER

realizuje metodę algorytmiczną za pomocą programu komputerowego.

W KOMPULERZE

wszelkie obiekty są kodowane liczbowo, a operacje na nich są realizowane jako obliczenia.

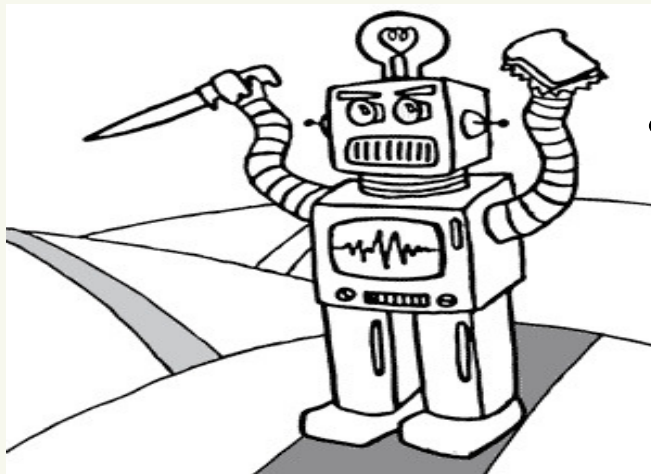
- Realizacja algorytmu → ciąg **obliczeń**.
- Problem rozwiązywalny algorytmicznie → problem **obliczalny**.
- Problem nierozwiązywalny algorytmicznie → problem **nieobliczalny**.

— Czy komputery mogą być nieobliczalne? —

G.W. Leibniz i jego **CALCULEMUS**

CALCULEMUS czyli
POLICZMY !

zapiszmy myśli symbolicznie

zakodujemy symbole liczbowo

złęczmy obliczenia maszynie

zamieńmy wyniki na symbole

zinterpretujemy symbole

LEIBNIZ *o nieobliczalności*

**Wszystko jest
obliczalne !**

- ✓ *W przyszłości, gdy komputery staną się potężniejsze, każdy problem będzie można rozwiązać za pomocą obliczeń.*
- ✓ *Okolo 200 lat później podobne przypuszczenie wyrazi inny słynny matematyk, David Hilbert.*

— Czy komputery mogą być nieobliczalne? —

Alan TURING i pierwszy problem nieobliczalny

- ✓ *W roku 1936 Alan Turing przedstawia matematyczny dowód nieobliczalności tzw. problemu stopu.*

*Czy istnieje taki **uniwersalny** algorytm, który analizując zapis każdego innego algorytmu oraz dowolnych jego danych,*

rozstrzygnie jednoznacznie

*czy analizowany algorytm **zakończy** przetwarzanie swoich danych, czy też będzie je przetwarzał w **nieskończoność**?*

**NIE
ISTNIEJE !**

Inne problemy NIEOBLICZALNE

Czy dane równanie *diofantyczne*, z dowolną liczbą niewiadomych i **całkowitymi** współczynnikami, ma choć jedno **rozwiązanie** w zbiorze liczb **całkowitych** ?

• — $x^2 + 2y^3 - 4y^2 + z^4 = 0$

Czy dane dwa **języki sztuczne**, z określonymi regułami budowania słów, pozwalają **zbudować**, zgodnie ze swoimi regułami, to samo (dane z góry i dowolne) *słowo* ?

• — `abbbcaabbbababc`

Problemy TRUDNO-OBLICZALNE

Problemy **nieobliczalne** są:

- nierozwiązywalne algorytmicznie
- raczej teoretyczne
- pomijalne w praktyce

Przykład: PROBLEM STOPU

Problemy **trudno-obliczalne** są:

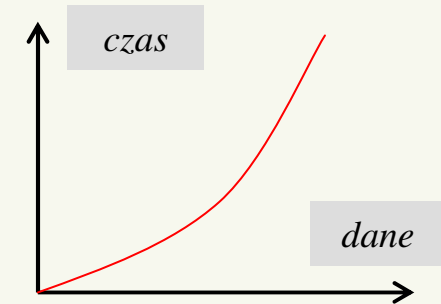
- rozwiązywalne za pomocą nieefektywnych algorytmów
- praktycznie nieobliczalne
- niepomijalne w praktyce

Przykłady: bardzo LICZNE

Złożoność czasowa algorytmów

Złożoność czasowa jest to:

- własność algorytmów, która informuje o tym, jak rośnie czas wykonywania algorytmu, gdy rośnie rozmiar danych wejściowych.

Miarą złożoności są funkcje matematyczne, na przykład: n , n^2 , $\log_2 n$, $n \cdot \log_2 n$, 2^n .

$O(n)$

złożoność liniowa

$O(n^2)$

złożoność kwadratowa

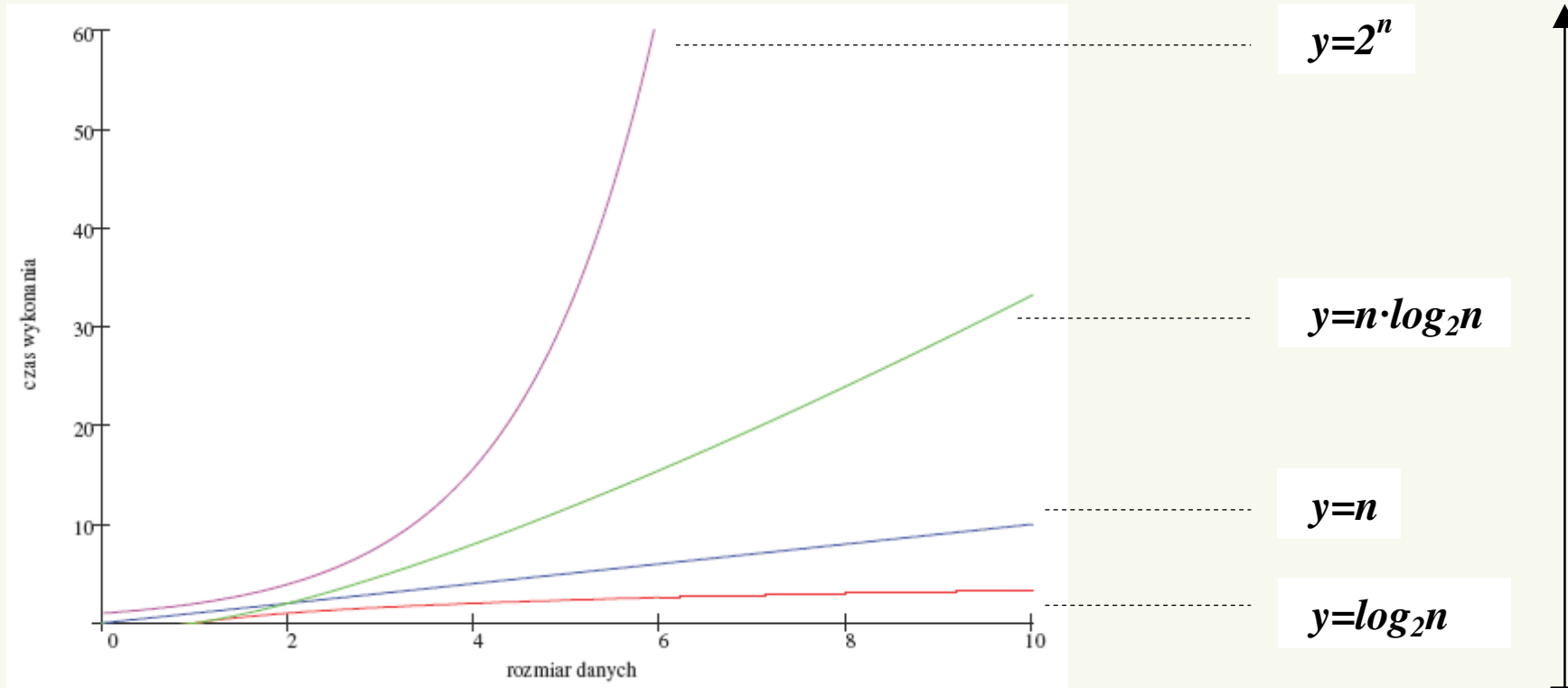
$O(a^n)$

złożoność wykładnicza

Złożoność czasowa problemu jest to złożoność czasowa najszybszego algorytmu rozwiązującego ten problem.

— Czy komputery mogą być nieobliczalne? —

Jak szybko rosną funkcje złożoności?

Funkcje logarytmiczne i wielomianowe rosną **wolno**.

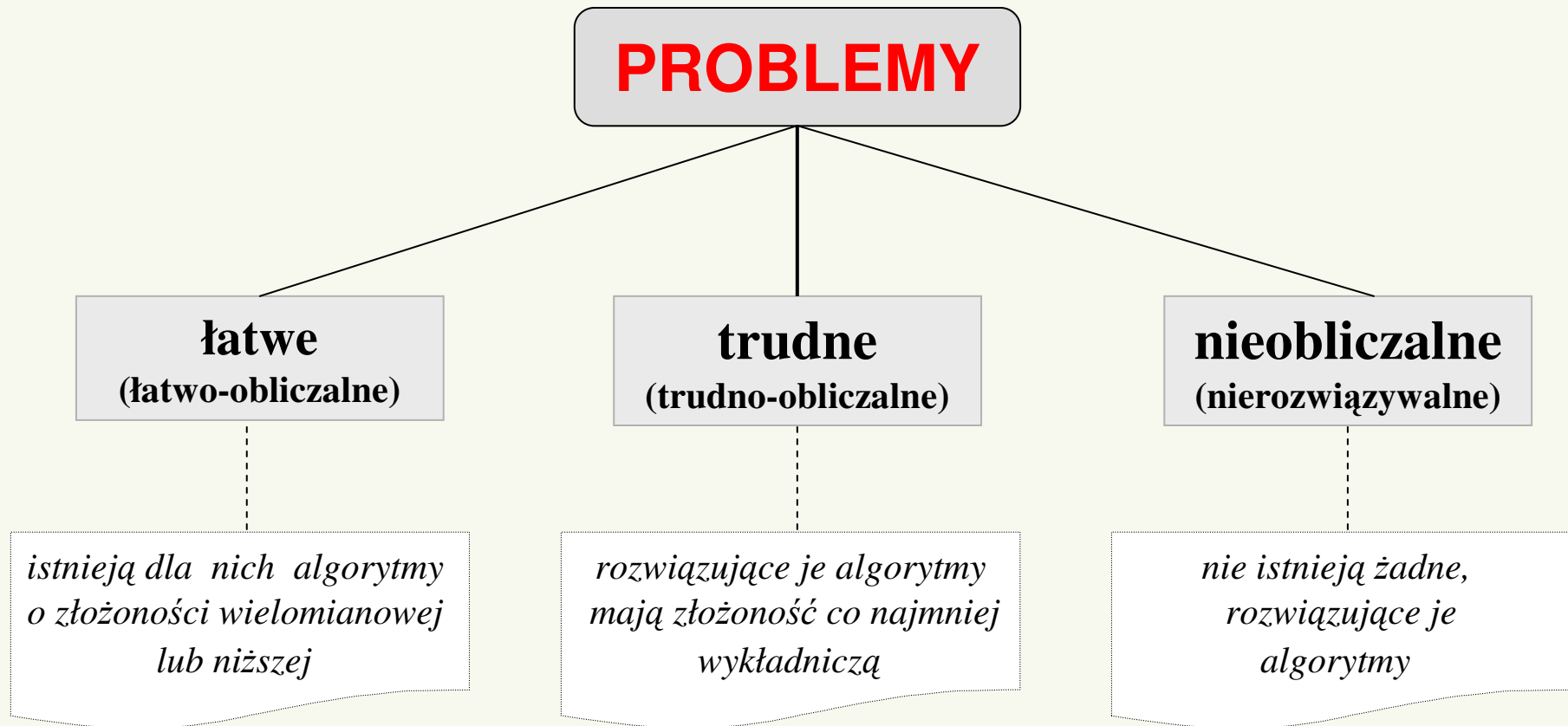
Funkcje wykładnicze i silnia rosną bardzo **szybko** !

Funkcje złożoności i ich wartości

	n=10	n=50	n=100	n=300
$5 \cdot n$	50	250	500	1500
$n \cdot \log_2 n$	33	282	665	2469
n^2	100	2500	10000	90000
2^n	1024	liczba 16-cyfrowa	liczba 31-cyfrowa	liczba 91-cyfrowa
$n!$	3600000	liczba 65-cyfrowa	liczba 161-cyfrowa	liczba 623-cyfrowa

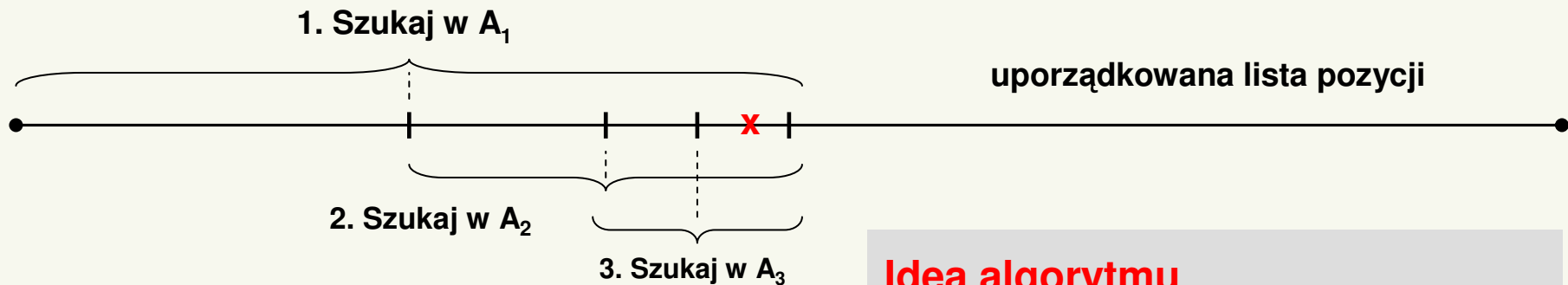
Uwaga! Liczba protonów w znanym wszechświecie ma 126 cyfr.

Złożoność a klasyfikacja problemów

Problemy o złożoności logarytmicznej

PRZYKŁAD

Idea algorytmu

(x – szukany element,
 A – przeszukiwany zbiór)

1. Podziel A na dwie połowy;
 a – element środkowy w A .
2. Jeśli $x=a$, zakończ.
3. Jeśli $x < a$, to $A :=$ lewa połowa A .
4. Jeśli $x > a$, to $A :=$ prawa połowa A .
5. Przejdź do punktu 1.

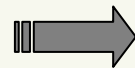
- Przeszukiwanie „nawne” ma złożoność liniową.
- Przeszukiwanie binarne ma złożoność logarytmiczną.

Problemy o złożoności wykładniczej

PRZYKŁADY

Problem spełnialności (logika)

- Czy istnieje takie wartościowanie zmiennych zdaniowych, przy którym formuła zawierająca n zmiennych jest prawdziwa?

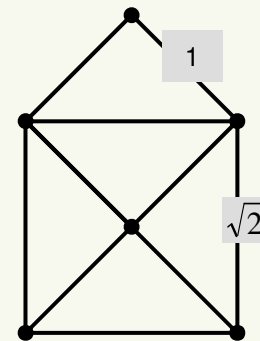

$$(\neg b \wedge (a \rightarrow b)) \rightarrow (\neg a)$$

1   0   1   0

Problem komiwojażera (grafy)

- W danym grafie z określonymi wagami krawędzi znajdź ścieżkę zawierającą wszystkie wierzchołki, która ma najmniejszą sumaryczną wagę (ścieżkę najkrótszą).

Problemy o złożoności silniowej

PRZYKŁADY

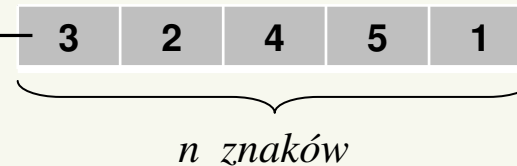
Złożoność czasową $n!$ mają:

- algorytmy sprawdzające wszystkie permutacje danych wejściowych o rozmiarze n .

$n!$ to liczba permutacji zbioru n -elementowego.

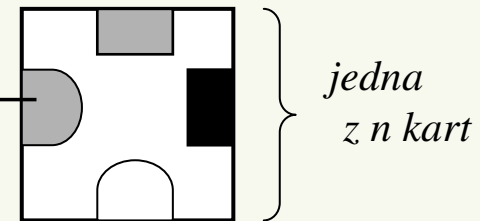
Przykład 1 (szyfr)

- Zgadnij szyfr n -znakowy złożony z n różnych znaków nie powtarzających się.

Przykład 2 (układanka)

- Czy dla danych n kart istnieje złożony z nich kwadrat, w którym wszystkie karty stykają się odpowiednimi bokami?

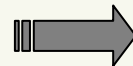

Sposób na problemy trudne **HEURYSTYKI**

Strategia heurystyczna jest to:

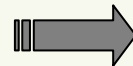
- taka strategia dla problemu P, która wobec trudnej obliczalności problemu P pozwala szybko znaleźć rozwiązania wystarczająco dobre (choć nie idealne).

- **np. w problemie komiwojażera** znajdź ścieżkę nie najkrótszą, lecz wystarczająco krótką.

Losowa strategia heurystyczna:

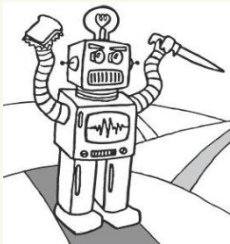
- taka strategia, w której pewne posunięcia zależą od wyborów losowych.

- **np. algorytmy genetyczne** są strategią opartą na heurystyce zaczerpniętej z teorii ewolucji.

Czy zatem komputery mogą być **NIEOBLICZALNE ?**

TAK

- bo istnieją ważne problemy **nieobliczalne** (bezwzględnie lub praktycznie), które próbujemy rozwiązywać za pomocą komputerów.
- bo próbując je efektywnie rozwiązać, musimy stosować różne **heurystyki**, zależne często od wyborów losowych.
- bo dopuszczając strategie oparte na wyborach losowych, musimy liczyć się z **nieprzewidywalnością** komputerów.

— Czy komputery mogą być nieobliczalne? —

Propozycje dla CHĘTNYCH

- *Książka popularno-naukowa, poświęcona m.in. zagadnieniom nieobliczalności i trudnej obliczalności.*

- *Akademicki blog internetowy Witolda Marciszewskiego*
Adres: <http://blog.marciszewski.eu>